

DIN TOPONIMIA SATULUI BIUŞA

OLIMPIA FĂRCĂŞ

Despre originea satului nu se ştiu prea multe, totuşi din unele informaţii de la locuitorii mai în vîrstă satul ar fi luat fiinţă cam prin 1600. Primele familii aşezate în acest loc erau ale moldovenilor şi popenilor care şi-au construit o biserică din lemn acoperită cu paie care s-a păstrat până în anul 1780, păstorită fiind de preotul Pop Ioan.

În anul 1780 credincioşii din acest sat au primit în dar bisericuţa din lemn din Bârsăul de Sus, au demontat-o şi au adus-o la Biuşa construind-o peste drum de biserică cea veche.

Prima menţiune documentară a localităţii Biuşa este în anul 1388 sub denumirea de Bösháza. Numele localităţii a evoluat pe parcurs după cum urmează: 1423 Beoshaza, 1433 Bewshaza, 1450 Bwshaza, 1487 Beushaza, 1549 Beösshaza, 1566 Bies, 1580 Beosháza, 1733 Biusza, 1750 Bölasháza, 1850 Bösháza Binzse, 1854 Bösháza, Binje¹.

În anul 1423 satul este proprietatea lui Jakcsi Gyorgy din Coşeii. Altri proprietari care existau în localitate se trăgeau din familiile nobiliare Dragfi, Liberatus şi Pazmani. La 6 noiembrie 1584 S. Bathory, principale Transilvaniei donează satul lui Zsombori Lazlo, act care a deschis seria unor îndelungate procese pentru stăpânirea Biusei².

Petri Mor în monografia sa întocmită la începutul secolului al XX-lea, arată că în anul 1387 localitatea Biuşa aparținea cetăţii Cheudului³.

Recensământul general al populaţiei din 1900 consemnează pe teritoriul satului o suprafaţă de 2053 jugăre, iar locuitori un număr de 683 (292 - români, 390 - maghiari, 1 - german) arătându-se în acelaşi timp că 498 ştiu ungureşte iar 176 carte.⁴

La 29 decembrie 1930, se analizează în întreaga ţară recensământ general al populaţiei ocazie cu care în localitatea Biuşa s-a adeverit existenţa unui număr de

¹ Suciu Coriolan, Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania, vol I, A-N, Bucureşti, 1967

² Petri Mor, Monografia judeţului Sălaj, vol 111, p.163

³ Idem

⁴ J.Russu Sirianu, op.cit.p.118

705 locuitori: 319 - români, 381 - maghiari, 5 - evrei. După confesiune, situația era următoarea: greco - catolici 319, romano-catolici 4, reformați 358, adventiști 19, evrei 5.

Trebuie menționat că majoritatea toponimelor sunt de origine maghiară, deoarece aproape întreaga suprafață a satului a aparținut unui boier - Kaizler Gyorgy, după cum e menționat și în monografie.

Constituirea căilor de acces

În această categorie putem include câteva drumuri din interiorul satului, devieri de la drumul principal, cât și drumuri care leagă localitatea Biușa cu localitățile vecine. Aceste drumuri exterioare satului (excluzând aici șoseaua principală care trece perpendicular pe drumul care intră în sat) sunt drumuri care traversează hotarul, nesuferind nici un fel de amenajare.

Toponimele care denumesc căi de acces se grupează semantic după apelativele care stau la baza unora: *uliță, drum, stradă*.

Apelativul *uliță* este unul din apelativele care definesc căile de acces din interiorul satului. Aceste ulițe sunt de fapt devieri de la strada principală. Definiția dată de localnici este: "drum din sat pă lângă care-s construite case". Apelativul *uliță* intră în alcătuirea următoarelor toponime:

- Pe *uliță* (pă *uliță*) "drum care leagă strada principală de partea satului numită Chindeana". În următoarele toponime apelativul *uliță* intră sub formă de diminutiv.
- Pe *ulicioară* (pă *ulicioară*) "drum mai scurt care începe lângă biserică, trece prin spatele școlii și se termină pe Fersâg unde dă în strada principală".

O altă grupă de toponime din această categorie au în structura lor apelativul *drum*. Apelativul este explicat de localnici astfel: "drumul pe care să merge cu mașina sau cu caru'", el intră în componența următoarelor toponime:

- *Drumul Vicii* (drumu' dicii), drum de pământ peste hotar care leagă localitatea Biușa de Pășunea Vicii.
- *Drumul Ulciugului* (drumu' ulciugului), drum tot peste hotar care leagă localitatea Biușa de localitatea Ulciug.
- *Drumul Ceretului* (drumu' ceretului), drum de pământ care duce peste câmp la pădurea Ceretului.

Apelativul *stradă* intră de puțină vreme în vocabularul localnicilor este definit ca: "drumul care trece prin sat de la un capăt la altul". Termenul apare într-un singur toponim -strada principală, definită astfel de localnici: "drumu care începe de la Drumu Tării, trece prin sat și se termină în capătul Fersigului".

Drumul Tării (drumu' tării) "drum asfaltat din capătul satului care leagă orașele Jibou cu Cehu Silvaniei".

Localitatea Biușa are o alcătuire compactă fiind așezată într-o depresiune înconjurată de dealuri care sunt majoritare în ceea ce privește formele de relief. Deși dealurile predomină relieful localității entopicul deal nu intră decât rar în alcătuirea toponimelor.

Nume care descriu forma și aspectul exterior al locului

Apelativul *dâmb* (dîmb), "ridicătură de pământ mai mică decât dealul", intră în alcătuirea următoarelor toponime:

- Cherecdomb "ridicătură de pământ de formă rotundă".
- Bolodâmb (dâmbul lui Balogh) "îi vine numele de la un om Balogh care a locuit acolo".

Apelativul *dâmb* se confundă cu cel de deal, deoarece consideră dâmbul a fi un deal mai mic.

Apelativul *coastă* e întâlnit cu numele de "loc înclinat care urcă" intră într-un singur toponim: "coastă mare, pustie, deasupra locului numit Pustăloș".

Apelativul *vale* "loc unde curge sau nu apă". La Valea Ulciugului, "loc întins, săș folosit mai mult ca și cosălău".

Apelativul *rât* "loc întins, săș folosit de obicei de cosălău". Pe Râturi, "loc drept care merge paralel cu grădinile de legume, folosit ca și cosălău".

Sub Ceret "loc întins, pământ arător, care se află sub pădurea Ceretului, folosit pentru cultura grâului și a mălaiului".

Caracteristici ale terenului

Semantica toponimiei arată că există unele zone cu denivelări accentuate de teren, altele sunt aride, iar unele foarte productive.

Apelativul *hagău* "o lăsatură de pământ dintre două coaste". Intră în componența următoarelor toponime de origine maghiară:

- Chișag "loc jos, arător, aflat între două coaste".
- Munțaga "loc situat între două dealuri, arător".

Apelativul *groapă* apare în următoarele toponime:

- Gropile lui Horvath "pământ pustiu, neproductiv, îi vine numele de la un notar ungur, Horvath, care avea pământ acolo".
- Pe Săcădai "loc în pantă, unde se produc alunecări de teren, arător".
- Feneş "pământ plantat cu viță-de-vie, așezat în față".
- Lopăti "pământ întins, cultivat cu pomi fructiferi și viță-de-vie".
- Pustălaș "pământ cultivat cu pomi fructiferi și viță-de-vie, care se găsește sub o coastă mare, pustie".
- La Piatră "pământ drept, mai fertil, folosit mai mult la cultivarea legumelor; i se spune aşa datorită așezării lui la poalele unui deal de unde se scotea piatră".

Microhidronimia (ape curgătoare și stătătoare)

Microhidronimia are în componență entopice atât de origine română, cât și maghiară.

După numele pe care-l prezintă și după nucleul în care au luat naștere, distingem:

- 1) Toponime care denumesc ape curgătoare.
- 2) Toponime care denumesc ape stătătoare.

1) În componența toponimiei care denumește ape curgătoare intră următoarele apelative: vale, pârâu, văgaș.

Apelativul *vale* "loc mai mic de unde curge sau nu apă". Acest apelativ intră în structura următoarelor toponime:

- Valea Biușei "vale mică, care trece de-a lungul satului și se varsă în afara satului în Pârâul Horoat, sau când îi căldură mare, seacă".
- Valea Ulciugului "vale mică, care izvorăște din localitatea Ulciug, de unde vine denumirea".

Apelativul *pârâu* "parte din izvor până unde se largeste valea".

- Pârâul Horoat "pârâu care izvorăște din localitatea Horoat și trece prin capul satului, pe lângă Dealul Tării".
- Pârâul Rusului "pârâu foarte mic, îi vine numele de la un om pe care-l chama Rusu și locuia prin apropiere".
- Pârâul Umblașului "pârâu mic, care izvorăște de sub Pădurea Ceretului, permanent cu apă".
- Pârâul Chișculturui "pârâu care izvorăște de la fântâna Chișcut, de unde-i vine numele și se varsă în Valea Ulciugului".
- Pârâul Munțăgii "pârâu care izvorăște din locul numit Ciuhă și se varsă în Valea Ulciugului".
- Pârâul Naghicherecului "pârâu care izvorăște de la Pășunea Oilor și se varsă în Valea Ulciugului; are apă bună de băut".

Apelativul *văgaș* "loc în pădure de unde curge apă când plouă mult".

Pe Văgaș "loc în pădure pe unde se poate merge cu carul".

2) În componența toponimiei care denumește ape stătătoare intră următoarele apelative: fântână, izvor, tău.

Apelativul *tău* se referă la o apă stătătoare aşa cum este ea în natură, pe când apelativul fântână - la ape stătătoare, amenajată în folosul omului.

Apelativul *fântână* "locul de unde se ia apă de băut pentru oameni și animale".

- Fântâna de la Curte "fântână cu apă foarte bună de băut, de unde duce apă tot satul în caz de secetă, pentru că această fântână nu seacă niciodată".
- Fântâna de Piatră "fântână aflată în locul numit Pe Uliță și este construită din piatră".

Următoarele apelative conțin apelativul maghiar "kút"=fântână:

- Hidacut "loc în pantă unde este o fântână cu apă foarte rece".
- Chișcut "fântână mică din care beau oamenii când merg la munca câmpului".
- Almacut "fântână cu apă bună de băut, îi vine numele de la un măr care a crescut acolo".

Apelativul *izvor* "locuri pentru băut apă sau pentru adăpost". Este întâlnit în componența următoarelor toponime:

- Izvorul lui Marti "izvor care se găsește în pământul unui om pe nume Marti".

- Izvorul de la Almacut "izvor care curge din fântâna Almacut și ajunge până în sat; curge într-un șalău de unde beau apă animalele".
- Izvorul lui Roman "izvor care curge din pământul unui om numit Roman".

Apelativul *tău* denumește un teren mai așezat și mlăștinos unde, în urma ploilor și a topirii zăpezii, se adună apă. Acest apelativ intră în componența următoarelor toponime:

- În Tăuți "loc mlăștinos aflat la poalele unei coaste, tot timpul cu apă".
- Apelativul ciorgău este "un izvor mic de unde curge apă".
- La Ciorgău "loc unde curge apa într-un șalău de unde beau vitele".

Îndeletniciri ale oamenilor

Apelativul pășune "loc unde pasc animalele".

- Pășunea vacilor "loc cu iarba unde pasc vitele satului".
- Pășunea oilor "loc unde pasc oile".

Apelativul *toag* "mai multe pământuri de întindere mică, lucrate împreună de către proprietari". Acest apelativ intră în structura a două toponime:

- În *toag* "loc drept, și, folosit mai mult ca și cosălău".

Toagu Baronului "pământ arător; îi vine numele de la un grof jibouan care a locuit acolo".

Apelativul *livadă* "un loc cu mulți pomi fructiferi".

În *livadă* "loc așezat sub Pădurea Lițăului, cultivat cu pomi fructiferi".

Apelativul *vie* "teren plantat cu viță-de-vie". În structura toponimului pe care-l alcătuiește apelativul *vie* acesta are formă de diminutiv (*viuță*).

În *Viuță* "coastă așezată între Livadă și Pădurea Lițăului, cultivată cu viță-de-vie".

Apelativul *temeteu* având sensul de cimitir "locul unde se îngroapă morții". Acest apelativ intră în structura următoarelor toponime :

Temeteul românesc "temeteu așezat deasupra părții satului numită Chindeana unde se îngroapă morții de origine română"

Temeteul unguresc "temeteu unde se îngroapă morții de origine maghiară"

Cripta lui Kaizer "criptă în care este îngropat boierul Kaizer".

Diugărie "un loc în Pădurea Lițăului unde se aruncă animalele moarte".

Părți ale satului

Orsâg "parte de jos a satului care se întinde de la Drumul Țării până în centrul satului, lângă școală și cele două biserici".

Fersâg "parte din sat care se întinde în centrul satului de lângă școală până în celălalt capăt al satului".

La Curte "porțiune din sat, destul de mică ca întindere, a cărei drum dă în drumul principal și se întinde de aici până la partea din sat numită Chindeana".

Chindeana "parte a satului care se întinde de la locul numit La Curte până aproape în Drumul Țării, mergând paralel cu drumul principal".

Berec "loc în pantă care urcă de la locul numit La Curte până în afara satului spre hotar".

Anexe

Almacut	"fântână cu apă bună de băut, îi vine numele de la un măr care a crescut acolo".
Berec	"loc în pantă, care urcă de la locul numit La Curte până în afara satului, spre hotar".
Bolodâmb	"dâmbul lui Bologh; îi vine numele de la un om, Bologh, care a locuit acolo".
Ceresei	"pământ în prezent arător, dar care mai demult era plantat cu cireși".
Chindeana	"parte a satului care se întinde de la locul numit La Curte și până aproape în Drumul Tării, mergând paralel cu drumul principal".
Cherecdomb	"ridicătură de pământ de formă rotundă".
Chișag	"loc jos, arător, aflat între două coaste".
Chișcut	"fântână mică din care beau oamenii apă când merg la munca câmpului".
Coasta Pustălașului	"coastă mare, pustie, deasupra locului numit Pustălaș".
Cripta lui Kaizler	"criptă în care este îngropat boierul Kaizler, un mare boier".
Dâmbul lui Ghețî	"drum de pământ care duce peste câmp, la Pădurea Ceretului".
Drumul Ceretului	"drum asfaltat din capătul satului, care leagă orașele Jibou și Cehu Silvaniei".
Drumul Tării	"drum peste hotar care leagă localitatea Biușa de localitatea Ulciug".
Drumul Ulciugului	"drum de pământ peste hotar care leagă localitatea Biușa de Pășunea Vicii".
Drumul Vicii	"fântână cu apă foarte bună de băut de unde duce apă tot satul în caz de secetă, pentru că această fântână nu seacă niciodată".
Fântâna de la Curte	"fântână aflată în locul numit Pe Uliță și este construit din piatră".
Fântâna de Piatră	"pământ plantat cu viță-de-vie, așezat în față".
Feneș	"parte din sat care se întinde din centrul satului, de lângă școală, până în celălalt capăt al satului".
Fersâg	"pământ pustiu, neproductiv; îi vine numele de la un notar ungur, Horvath, care avea pământ acolo".
Gropile lui Horvath	"loc în pantă unde este o fântână cu apă foarte rece".
Hidacut	"izvor care curge din fântâna Almacut și ajunge până în sat; curge într-un valău de unde beau apă animalele".
Izvorul de la Almacut	"izvor care curge din fântâna Almacut și ajunge până în sat; curge într-un valău de unde beau apă animalele".

<i>Izvorul lui Marti</i>	"izvor care se găsește în pământul unui om pe nume Marti".
<i>Izvorul lui Roman</i>	"izvor care curge din pământul unui om numit Roman".
<i>În Lisaclă</i>	"loc așezat sub Pădurea Lițăului, cultivat cu pomi fructiferi".
<i>În tăută</i>	"loc mlaștinos, aflat la poalele unei coaste, tot timpul cu apă".
<i>În toag</i>	"loc drept, săs, folosit mai mult ca și cosălău".
<i>În viuță</i>	"coastă, așezată între Lisaclă și Pădurea Lițăului, cultivată cu viță-de-vie".
<i>La Ciorgău</i>	"loc unde curge apa într-un valău de unde beau vitele".
<i>La Curte</i>	"porțiune din sat, destul de mică ca întindere, al cărei drum dă în drumul principal și se întinde de aici până în partea din sat numită Chindeana".
<i>La Piatră</i>	"pământ drept, mai fertil, folosit mai mult la cultivarea legumelor; i se spune aşa datorită așezării lui la poalele unui deal de unde se scotea piatră".
<i>Lopăti</i>	"pământ întins, cultivat cu pomi fructiferi și viță-de-vie".
<i>Munțaga</i>	"loc situat între două dealuri, arător".
<i>Orsâg</i>	"partea de jos a satului care se întinde de la Drumul Tării până în centrul satului, lângă școală și cele două Biserici".
<i>Pădurea Ceretului</i>	"pădure care comunică cu Pădurea Lițăului, e foarte mică, în care se găsește lemn de ceret, de unde îi vine și numele".
<i>Pădurea Lițăului</i>	"pădure care se află deasupra locului numit La Uliță, cu lemn de carpen".
<i>Pământul de la Diordica Diacului</i>	
<i>Pământul de la Elemir</i>	
<i>Pășunea oilor</i>	"loc unde pasc oiile".
<i>Pășunea vacilor</i>	"loc cu iarba unde pasc vitele satului".
<i>Pârâul Chișculturii</i>	"pârâu care izvorăște de la fântâna Chișcut, de unde-i vine și numele și se varsă în Valea Ulciugului".
<i>Pârâul Fizeșului</i>	"pârâu care izvorăște dintr-o fântână numită în maghiară harâng kut, fântâna clopotului, pentru că se zice că acolo a fost îngropat un clopot".
<i>Pârâul Horoat</i>	"pârâu care izvorăște din localitatea Horoat și trece prin capătul satului pe lângă Drumul Tării".
<i>Pârâul Munțăgii</i>	"pârâu care izvorăște din locul numit Ciuhă și se varsă în Valea Ulciugului".
<i>Pârâul Naghicherecului</i>	"pârâu care izvorăște de la Pășunea Oilor și se varsă în Valea Ulciugului, are apă bună de băut".
<i>Pârâul Rusului</i>	"pârâu foarte mic, îi vine numele de la un om pe care-l chama Rusu și locuia prin apropiere".
<i>Pârâul Umblașului</i>	"pârâu mic care izvorăște de sub Pădurea Ceretului, permanent cu apă".

Pă Râturi	"loc drept care merge paralel cu grădinile de legume, folosit ca și cosalău".
Pă Săcădaie	"loc în pantă unde se produc alunecări de teren, arător".
Pă Ulicioară	"drum mai scurt care începe lângă Biserică, trece prin spatele școlii și se termină pe Fersâg, unde dă în strada principală".
Pă Uliță	"drum care leagă strada principală de partea satului numită Chindeana".
Pă Văgas	"loc în pădure pe unde se poate merge cu carul".
Pustălaș	"pământ cultivat cu pomi fructiferi și viață-de-vie, care se găsește sub o coastă mai pustie".
Strada Principală	"drum care începe de la Drumul Țării, trece prin sat și se termină în capătul Fersâgului".
Sub Ceret	"loc întins, pământ arător, care se află sub Pădurea Ceretului, folosit pentru cultura grâului și mălaiului".
Temeteu Românesc	"temeteu aşezat deasupra părții satului numită Chindeana, unde se îngroapă morții de origine română".
Temeteu Unguresc	"temeteu unde se îngroapă morții de origine maghiară".
Toagu Baronului	"pământ arător, îi vine numele de la un grof jibouan care a locuit acolo".
Valea Biușei	"vale mică care trece de-a lungul satului și se varsă în afara satului".
Valea Ulciugului	"vale mică care izvorăște din localitatea Ulciug, de unde vine denumirea".

ASPECTS DE LA TOPOONYMIE DU VILLAGE BIUŞA (DEP. DE SĂLAJ) (REZUMEE)

La toponymie du village Biușa a les traits spécifiques de la toponymie des villages de notre département. Les anciens noms toponymes sont liés spécialement à la configurations et à l'usage de la terre de la féodalité et on les complète avec d'autres noms toponymes qui ont la source dans le changement de la propriété des parcelles.

Les limites des villages sont très étendues et daue nous trouvons un tres grand nombre de microtoponymies qui sont axés trouver un point de repère das le cadre d'une partie des limites du village: des sources d'eau, des fontaines, des ruisseau, des chemins.